

Hallituksen esityksen luonnos eduskunnalle
laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta
käytöstä annetun lain muuttamisesta

Lausuntotiivistelmä

Sisällys

1 Tiivistelmä.....	2
2 Johdanto.....	2
3 Yhteenveto lausunnoista.....	3
4 Yleiset arviot hallituksen esityksen luonnoksesta	3
5 Lausunnonantajat.....	6

1 Tiivistelmä

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi 10.6.2022-29.7.2022 lausuntoja hallituksen esityksen luonnoksesta eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain muuttamisesta. Ehdotuksen tarkoituksena oli muuttaa sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain (552/2019, jäljempänä *toisiolaki*) tietoturvallisia käyttöympäristöjä koskevia vaatimuksia niin, että vaatimukset mahdollistaisivat toisioilaissa tarkoitettujen tietojen luovuttamisen muihin kuin Suomessa sijaitseviin tietoturvallisiin käyttöympäristöihin.

Useat lausunnonantajat kannattivat sinänsä esitysluonnoksen tavoitetta edistää suomalaisten rekisteritietojen käyttöä kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä. Lausunnonantajat kuitenkin katsoivat, että esityksessä ehdotetut keinot tutkimusyhteistyön edistämiseksi eivät käytännössä tulisi vaikuttamaan ulkomaisten toimijoiden hakkuuteen auditoida käyttöympäristöjään toisiolain mukaisesti. Näin ollen ehdotus ei tulisi muuttamaan nykytilaa, jossa mikään ulkomainen toimija ei ole auditoinut käyttöympäristöään.

Useat lausunnonantajat kannattivat ratkaisuehdotuksen sijaan yhteiseurooppalaisia ratkaisuja, erityisesti EU:n asetusehdotusta eurooppalaisesta terveysdata-avaruudesta (jäljempänä *EHDS*), jonka katsottiin tuovan ratkaisun toisioilaissa nähtyihin ongelmiin tutkimusyhteistyön toteuttamisessa. Lausunnonantajat kuitenkin huomauttivat, että EHDS-asetuksen ja sen mukaisten käyttöympäristöjen käyttöönotto tulee viemään aikaa, jolloin ennen sen voimaantuloa tulisi miettiä muita ratkaisuja.

Vaihtoehtoisiksi ratkaisuehdotuksiksi esitettiin muun muassa käyttöympäristöjen auditointivaatimuksesta luopumista kansainvälisten tutkimusten kohdalla ja siirtymällä enemmän sopimus pohjaiseen ja EU:n yleiseen tietosuojasetukseen nojaavaan riskienhallintaan. Lisäksi useissa lausunnoissa toivottiin toisiolain laajempaa uudistamista ja kiinnitettiin huomiota Tietolupaviranomaisen (jäljempänä *Findata*) tehtäviin.

2 Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain muuttamisesta. Esitysluonnos lähetettiin lausunkierrokselle 10.6.2022 ja lausuntoja pyydettiin 29.7.2022 mennessä 131 taholta. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaanotti 49 pyydettyä lausuntoa, jonka lisäksi 5 muuta tahoa toimitti lausunnon. Lausuntoja vastaanotettiin yhteensä 54. Lausunnonantajien luettelo on tämän tiivistelmän liitteenä, ja lausunnot löytyvät Lausuntopalvelusta (www.lausuntopalvelu.fi) ja Hankeikkunasta (<https://stm.fi/hanke?tunnus=STM154:00/2021>). Tähän yhteenvedon on koottu hallituksen esitysluonnoksen keskeisimmät ehdotukset ja niistä saatu palaute. Lausumia on tiivistelmää varten lyhennetty ja ryhmitelty uudestaan.

Toisiolaki on tullut voimaan 1.5.2019. Toisiolain tarkoituksena on luoda edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutoiminnassa syntyvien henkilötasoisten asiakastietojen sekä muiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien henkilötietojen käytölle tilastointiin, tutkimukseen, kehittämis- ja innovaatio toimintaan, opetukseen, tietojohdantamiseen, viranomaisohjaukseen ja -valvontaan sekä viranomaisten suunnittelu- ja selvitystehtäviin. Laki mahdollistaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastiedon hyödyntämisen muussa kuin kyseisen tiedon alkuperäisessä käyttötarkoituksessa.

Toisioilaissa tarkoitettuja henkilötietoja voidaan luovuttaa tietoluvan nojalla käsiteltäväksi ainoastaan Findatan tietoturvallisessa käyttöympäristössä tai toisiolain mukaisesti auditoidussa tietoturvallisessa käyttöympäristössä. Aggregoitua tilastotietoa taas voidaan luovuttaa vapaasti tietopyynnön perusteella.

Ehdotuksen tarkoituksena oli muuttaa toisiolain tietoturvallisia käyttöympäristöjä koskevia vaatimuksia niin, että vaatimukset mahdollistaisivat toisioilaissa tarkoitettujen tietojen luovuttamisen muihin kuin Suomessa sijaitseviin tietoturvallisiin käyttöympäristöihin. Muutoksen tarkoituksena oli mahdollistaa suomalaisten rekisteritietojen käyttö kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä, samalla kuitenkin varmistaa tietoturvan ja tietosuojan korkean tason.

Käyttöympäristöille asetettuja vaatimuksia ehdotettiin muutettavaksi niin, että toisiolaissa ja Findatan määräyksessä asetettuja vaatimuksia olisi mahdollista täyttää myös Findatan määräyksessä määriteltyjä kansainvälisiä standardeja ja menettelyjä noudattamalla. Lisäksi tietoturvallisten käyttöympäristöjen vaatimustenmukaisuuden arviointeja voisivat toteuttaa Liikenne- ja viestintäviraston (jäljempänä *Traficom*) hyväksymien tietoturvallisuuden arviointilaitosten lisäksi akkreditoituidet sertifiointielimet. Akkreditoitu sertifiointielin toimitaisi todistuksen tietoturvallisten käyttöympäristön vaatimustenmukaisuudesta Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastolle (jäljempänä *Valvira*), joka lisäisi tiedon käyttöympäristöstä ylläpitämäänsä toisiokäyttöympäristöjen rekisteriin.

3 Yhteenveto lausunnoista

Useat lausunnonantajat pitivät tärkeänä esitysluonnoksen tavoitetta edistää suomalaisten rekisteritietojen käyttöä kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä. Useat lausunnonantajat myös kannattivat toisiolain ja Findatan määräyksen vaatimusten tietoturvallisille käyttöympäristöille kehittämistä enemmän kansainvälisten standardien ja menettelyn suuntaan. Lausunnoissa kuitenkin katsottiin, että esityksessä ehdotetut keinot eivät olisi riittäviä turvaamaan kansainvälisen tutkimusyhteistyön suomalaisilla rekisteritiedoilla.

Lausunnoissa katsottiin epätodennäköiseksi, että toisiolain ja Findatan määräyksen muuttaminen niin, että käyttöympäristöjen vaatimuksia olisi mahdollista täyttää kansainvälisillä standardeilla tai menettelyillä olisi omiaan lisäämään ulkomaisten toimijoiden halukkuutta auditoida käyttöympäristönsä toisiolain ja Findatan määräyksen mukaisesti. Lausunnonantajat kiinnittivät erityisesti huomiota siihen, että jos vaatimuksia ei olisi mahdollista täyttää kokonaan jollain kansainvälisellä standardilla, vaan tämän lisäksi tarvittaisiin lisäarviointia, tulisi prosessi olemaan taloudellisesti kannattamaton ulkomaiselle toimijalle.

Lausunnoissa kiinnitettiin erityistä huomiota akkreditoituille sertifiointielimille ehdotettuun valvontatehtävään ja siihen, että Valviralla ei olisi käytännöllisesti katsoen mahdollisuutta valvoa käyttöympäristöjen vaatimustenmukaisuutta Suomen ulkopuolella. Valvontatehtävän siirtyminen Suomen ulkopuolelle ja muulle kuin viranomais-toimijalle nähtiin ongelmallisena. Lausunnoissa toivottiin, että tehtävän siirtoa arvioitaisiin tarkemmin perustuslain 124 §:n näkökulmasta.

Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota Findatan nykyisiin tehtäviin. Useat lausunnonantajat toivoivat, että Findatan nykyisiä tehtäviä supistettaisiin. Lisäksi toivottiin toisiolain laajempaa uudistamista.

4 Yleiset arviot hallituksen esityksen luonnoksesta

Useat lausunnonantajat kannattivat sinänsä hallituksen esitysluonnoksen tavoitetta edistää suomalaisten rekisteritietojen käyttöä kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä (Lääkäripalveluyritykset ry, Sailab -MedTech Finland ry, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Suomen Lääkäriliitto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Hyvinvointiala HALI ry, Suomen Akatemia, oikeusministeriö OM, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, liikenne- ja viestintäministeriö).

Lausunnonantajien mukaan ehdotus ei tulisi kuitenkaan olennaisesti muuttamaan nykytilaa, sillä tietoturvallisten käyttöympäristöjen auditointivaatimuksia ei muutettaisi. Lausunnonantajien mukaan on epätodennäköistä, että ulkomaisilla tahoilla olisi merkittävästi kiinnostusta auditoida omia käyttöympäristöjään toisiolain vaatimusten mukaisesti (Suomen perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry ja Lääkäriliiton Suomen Perinnöllisyyslääkärit – alaosasto, Lääkäripalveluyritykset ry, Tilastokeskus, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Suomen Kuntaliitto ry, Sailab -MedTech Finland ry, lääketieteellisten tiedekuntien dekaanien yhteislausunto, THL, CSC -Tieteen tietotekniikan keskus Oy, Suomen Lääkäriliitto, Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, EK, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS, FINBB, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, HALI ry, Helsingin yliopisto, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, Suomen Akatemia). Tämä aiheuttaa riskin siitä, että suomalaiset toimijat ja rekisteriaineistot jätetään kansainvälisten tutkimushankkeiden ulkopuolelle.

Lausunnonantajat kiinnittivät erityistä huomiota toisiolaissa Valviralle annettuun tehtävään valvoa tietoturvallisten käyttöympäristöjen vaatimustenmukaisuutta ja siihen, että Valviralla ei olisi käytännöllisesti katsoen mahdollisuutta valvoa ulkomailla sijaitsevia käyttöympäristöjä (Lääkäripalveluyritykset ry, Essote, Suomen Kuntaliitto ry, Valvira, Traficom, Suomen Lääkäriliitto, EK, Suomen Syöpäyhdistys ry, HUS, HALI, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Suomen Akatemia, oikeuskanslerin virasto OKV). Valvira huomautti lausunnossaan, että sen toimivalta viranomaisena ei ulotu Suomen rajojen ulkopuolelle ja näin ollen Valviralla ei olisi mahdollisuutta antaa sitovaa määräystä ulkomaisten käyttöympäristöjen valvonnasta.

Lausunnonantajat näkivät myös sertifiointielimille ehdotetun ulkomaisten käyttöympäristöjen valvontatehtävän ongelmallisena (Valvira, Traficom, EK, Tietosuojavaltuutetun toimisto, OM, OKV, valtiovarainministeriö VM). Ongelmallisena valvontatehtävä nähtiin muun muassa siitä syystä, että tällä hetkellä käyttöympäristöjen valvontaa toteuttaa viranomainen, ja ehdotuksessa tehtävä olisi annettu yksityiselle toimijalle. Näin ollen ehdotusta tulisi arvioida ottaen huomioon, mitä perustuslain 124 §:ssä on säädetty hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle (Valvira, Traficom, EK, HUS, Tietosuojavaltuutetun toimisto, OM, OKV, VM). Lisäksi ongelmallisena nähtiin, että sertifiointielin voisi sekä arvioida tietoturvallisten käyttöympäristöjen vaatimustenmukaisuutta että valvoa vaatimustenmukaisuuden toteutumista (Valvira, EK, OKV).

Lausunnonantajat kannattivat yhteiseurooppalaista ratkaisua ja erityisesti EU:n EHDS-ehdotukseen vaikuttamista niin, että asetusehdotuksessa otetaan huomioon Suomen näkökannat ja kokemus toisilain soveltamisesta ja sen ongelmista (ESiOR Oy, Lääkäripalveluyritykset ry, Essote, Tilastokeskus, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Suomen Kuntaliitto ry, Harvinaiset-verkosto, Valvira, Business Finland, Sailab -MedTech Finland ry, lääketieteellisten tiedekuntien dekaanien yhteislausunto, THL, CSC, Suomen Lääkäriliitto, Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, EK, HUS, FINBB, HALI, Helsingin yliopisto, Suomen Akatemia, OM, Fimea). Oikeusministeriön lausunnossa huomautettiin, että tulisi kiinnittää huomiota myös EHDS-asetuksen kansalliseen liikkumavaraan ja näin ollen pidättäytyä ehdottamasta kansallisia säännöksiä, joita voitaisiin joutua lyhyellä aikavälillä muuttamaan EHDS-asetuksen voimaantulon myötä. Lausunnonantajat katsoivat, että kansainvälistä tutkimusyhteistyötä olisi mahdollista edistää myös esimerkiksi lisäämällä anonymisoidun tiedon saatavuutta (CSC) ja eurooppalaisia standardeja (kuten EUCS) kehittämällä (EK).

Jotkin lausunnonantajat ehdottivat toisilain auditointivaatimuksista luopumista ainakin tiettyjen tietoryhmien osalta. Tässä mallissa tietoluvan hakijoiden tulisi kuvata hakemuksessaan Findatalle, miten tietosuojasetuksen mukaiset tietosuojaja- ja tietoturva-vaatimukset aiotaan täyttää. Findata voisi lisäksi vaatia lisäselvitystä tai tehdä sopimuksen henkilötietojen käsittelystä (Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, FINBB, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä). Findata ehdotti lausunnossaan, että toisiolaissa säänneltäisiin tietojen luovuttamisesta kansainvälisiin tutkimuksiin erikseen ja niiden osalta luovuttaisiin käyttöympäristön auditointivaatimuksista. Tietojen luovuttamisesta kansainväliseen tutkimukseen tehtäisiin sopimus Findatan ja henkilötietojen vastaanottajan välillä, jossa varmistettaisiin tietosuojasetuksen vaatimusten noudattaminen tietojen suojaamisessa.

Lausunnoissa esitettiin huomioita Findatan nykyisistä tehtävistä. Joidenkin lausunnonantajien mukaan Findatan nykyisiä tehtäviä tulisi supistaa. Suomen perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry ja Lääkäriliiton Suomen Perinnöllisyyslääkärit –alaosasto katsoivat, että Findatan roolia tulisi muuttaa enemmän valvovaan ja ohjaavaan suuntaan ja siirtää vastuuta varsinaisesta tietojen luovutuksesta rekisterinpitäjille. Lääkäripalveluyritykset ry, EK ja HALI ry taas katsoivat, että Findatan roolia tulisi muokata luovutettavien tietojen käsittelijästä ja anonymisoidusta suppeammaksi luovutuslupia myöntäväksi viranomaiseksi. Lausunnonantajat myös ehdottivat, että Findata huolehtisi tietosuojan ja tietoturvan varmistamisesta tietolupahakemuksen käsittelyprosessin aikana edellyttämällä hakijalta selvitystä tietojen suojaamisesta (Lääkäripalveluyritykset ry, Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, EK, HALI ry).

ESiOR Oy ja Sailab -MedTech Finland ry katsoivat, että toisilain 20 §:n mukaista velvollisuutta luovuttaa henkilötiedot ensisijaisesti Findatan omaan tietoturvalaiseen käyttöympäristöön (Kapseli) tulisi muuttaa niin, että Findatan tietoturvallisen käyttöympäristön ensisijaisuudesta luovuttaisiin. Lausunnonantajien mukaan

muutosta perustelisi se, että toisiolain mukaisesti auditoidut käyttöympäristöt täyttävät samat tietoturva vaatimukset kuin Findatan käyttöympäristö, jonka vuoksi Kapselin käytön etusijalle ei ole perustetta.

Suomen Perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry näki yleisesti ottaen eettisenä ongelmana potilaskertomustietojen luovutuksen ulkopuolisille toimijoille ilman henkilön omaa tietoon perustuvaa suostumusta. Jotkin lausunnonantajat katsoivat, että erityisesti harvinaissairauspotilailla tulisi olla mahdollisuus antaa suostumus omien tietojensa luovuttamiseen harvinaissairauksia koskeviin kansallisiin ja kansainvälisiin rekisteritutkimuksiin ja muihin vastaaviin tutkimushankkeisiin (Harvinaiset-verkosto, Suomen Perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry).

Lausunnonantajat esittivät lisäksi kommentteja yleisesti ottaen toisiolain toimivuuteen ja Findatan toimintaan viranomaisena liittyen, kuten esimerkiksi Findatan käsittelyajoista ja hinnoittelusta. Useat lausunnonantajat toivoivat toisiolain laajempaa uudistamista.

5 Lausunnonantajat

Sosiaali- ja terveysministeriö varasi seuraaville 131 taholle tilaisuuden lausua hallituksen esityksen luonnoksesta. Alleviivatut tahot ovat toimittaneet lausunnon.

Aalto yliopisto
Ahvenanmaan maakuntahallitus
AKAVA ry
 Ammattikorkeakoulu Arcada
 Ammattikorkeakoulu Novia
 Attendo
 Auria biopankki
Business Finland
 Centria ammattikorkeakoulu
CSC Oy
 Diakonia-ammattikorkeakoulu
 Digi- ja väestötietovirasto DVV
Eduskunnan oikeusasiamies (Ei lausuttavaa)
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Eläketurvakeskus
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskusliitto, Eksote (Ei lausuttavaa)
 Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden keskusliitto, Essote
 Etelä-Suomen aluehallintovirasto
 ETLA Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
 FCG Finnish Consulting Group Oy
FINBB – Biopankkien osuuskunta
FinnGen-hanke
 Haaga-Helia ammattikorkeakoulu
 HARSO ry
Harvinaiset-verkosto
Terveysteknologia ry – Healthtech Finland
 Helsingin biopankki
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, HUS
Helsingin yliopisto
 Hematologinen Biopankki
 Humanistinen ammattikorkeakoulu
Hyvinvointiala HALI ry
 Hämeen ammattikorkeakoulu
 Itä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Sosteri
 Itä-Suomen aluehallintovirasto
 Itä-Suomen Biopankki
Itä-Suomen yliopisto
 Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Jyväskylän yliopisto
 Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
 Kajaanin ammattikorkeakoulu
Kansaneläkelaitos Kela
 Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri
 Karelia-ammattikorkeakoulu
 Kehitysvammaliitto
 Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden keskusliitto, Soite

Keski-Suomen biopankki
 Keski-Suomen sairaanhoitopiiri
 KPMG
Kuntaliitto
 Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Kymsote
 Kynnys ry
 LAB-ammattikorkeakoulu
 Lapin aluehallintovirasto
 Lapin ammattikorkeakoulu
 Lapin sairaanhoitopiiri
 Lapin yliopisto
 Lappeenranta–Lahden teknillinen yliopisto LUT
 Lapsiasiavaltuutettu
 Laurea-ammattikorkeakoulu
Liikenne- ja viestintäministeriö LVM
 Lounais-Suomen aluehallintovirasto
 Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
 Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri
Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
Lääketeollisuus ry
 Mehiläinen Oy
 Metropolia Ammattikorkeakoulu
 Nixu Oyj
 Nordic Healthcare Group Oy NHG
Oikeuskanslerin virasto OKV
Oikeusministeriö OM
Opetus- ja kulttuuriministeriö OKM
 Oulun ammattikorkeakoulu
 Oulun yliopisto
 Pellervon taloustutkimus
 Pihlajalinna Oyj
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
 Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä, Siun sote
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri
 Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
 Pohjois-Suomen biopankki
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
 Rinnakkaislääketeollisuus ry
Sailab – MedTech Finland ry
 Satakunnan ammattikorkeakoulu
 Satakunnan sairaanhoitopiiri
 Savonia-ammattikorkeakoulu
 Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry
 Suomalainen lääkärisseura Duodecim
Suomen Akatemia
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra (Ei lausuttavaa)
Suomen Lääkäriliitto
Suomen Perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry
 Suomen Potilasliitto
 Suomen Terveystalon Biopankki

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampereen biopankki
Tampereen yliopisto
Teknologiateollisuus ry
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Terveystalo
THL biopankki
Tieteentekijöiden liitto
Tietolupaviranomainen Findata
Tietosuojavaltuutetun toimisto
Tilastokeskus
Traficom
Turun ammattikorkeakoulu
Turun yliopisto
Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK
Työ- ja elinkeinoministeriö
Työterveyslaitos TTL
Vaasan ammattikorkeakoulu
Vaasan sairaanhoitopiiri
Vaasan yliopisto
Valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta TUKIJA (Ei lausuttavaa)
Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
Valtiovarainministeriö VM
Vammaisfoorumi
Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri
Veripalvelun biopankki
Åbo Akademi
Ålands hälsö- och sjukvård

Edellä mainittujen tahojen lisäksi lausunnon toimittivat seuraavat tahot.

ESIOR Oy
Lääkäripalveluyritykset ry
Lääketieteellisten tiedekuntien dekaanien yhteislausunto
Suomen Syöpäyhdistys ry
SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder r.f.